

Η Εκπαίδευση στη Λέρο κατά την Ιταλοκρατία και κατόπιν

/ [Ιστορία - Εθνικά Θέματα](#)

Εισήγηση του Θεοφιλ. Επισκόπου Στρατονικείας κ. Στεφάνου στην ημερίδα με θέμα: " Ο ρόλος της Εκκλησίας, των Εκπαιδευτικών και των Αποδήμων Ευεργετών στην Εκπαίδευση των Λερίων από τις αρχές του 18ου αιώνα μέχρι την Ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου".

Η ταυτότητα ενός λαού είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη γλώσσα , η οποία δεν είναι απλώς ένα εργαλείο συνεννόησης ή ένα μέσο επικοινωνίας αλλά αποτελεί τον φορέα και τον εκφραστή ιδεών, αξιών και αντιλήψεων . Μεταφέρει τον ιδιαίτερο τρόπο ζωής του λαού που τη μιλάει , μεταδίδει την ζωντανή παράδοση στις επόμενες γενιές, εκφράζει τον πολιτισμο και είναι η ίδια φορέας πολιτισμού.

Η Ελληνική γλώσσα είναι μία από τις αρχαιότερες γραπτές γλώσσες του κόσμου ,(υπάρχουν γραπτά κείμενα από τον 15ο αι. π.Χ. , 3500 χρόνια πριν) και η

αρχαιότερη γραπτή γλώσσα με πλούσια λογοτεχνική παράδοση στην Ευρωπαϊκή επικράτεια, είχε και εξακολουθεί να έχει ποικίλες άμεσες και έμμεσες επιδράσεις σχεδόν σε όλες τις γλώσσες της Ευρώπης, και, μέσω αυτών, σε πολλές άλλες γλώσσες του πλανήτη.

Η γλώσσα του Ομήρου και του Θουκυδίδη, του Σοφοκλή και του Αριστοτέλη, η γλώσσα της Καινής Διαθήκης η οποία έγινε το όχημα για τη διάδοση του μηνύματος του Ευαγγελίου στον κόσμο , η άλλοτε επικρατέστερη γλώσσα στη Μεσόγειο κ τη Νότια Ευρώπη, η γλώσσα των επιστημών (Ιατρικής, Φυσικής, Φιλοσοφίας , Θεολογίας , της σύγχρονης επιστήμης της Πληροφορικής), η γλώσσα των βυζαντινών χρονογραφημάτων, του Σολωμού , του Παλαμά και του Ρίτσου, η γλώσσα που τεκμηριώνει και αντικατοπτρίζει τη συνέχεια του Ελληνισμού και του πολιτισμού του από τον αρχαιοελληνικό έως τον ελληνορθόδοξο και έως τις μέρες μας.

Η Ελληνική γλώσσα είναι μοναδική και αυτό δεν το λέμε εμείς σε μία έξαρση εθνικισμού , αλλά το αποδεικνύουν τα διεθνώς αποδεκτά στοιχεία σχετικά με την αξία της και η επίσημη διδασκαλία της στα καλύτερα Πανεπιστήμια του κόσμου . Και όπως λέει ο Ελύτης στην ομιλία του το 1979 στη Στοκχόλμη , όταν βραβεύτηκε με το βραβείο Νόμπελ , «Είμαστε οι μόνοι σ' ολόκληρη την Ευρώπη που έχουμε το προνόμιο να λέμε τον ουρανό "ουρανό" και τη θάλασσα "θάλασσα" όπως την έλεγαν ο Όμηρος και ο Πλάτωνας πριν δυόμισι χιλιάδες χρόνια.....».

Όταν λοιπόν κάποιος στοχεύει στον αφανισμό της πολιτιστικής παράδοσης και την αλλοίωση της Εθνικής ταυτότητας ενός λαού ξεκινά από τον εξοβελισμό της γλώσσας του και των φορέων οι οποίοι τη συντηρούν και τη διαδίδουν , για τα Ελληνικά δεδομένα , του σχολείου και της Εκκλησίας . Κάτι ανάλογο έγινε λίγο πολύ στον τόπο μας σε κάθε περίοδο που αυτός γνώριζε έναν κατακτητή όπως και την περίοδο της Ιταλοκρατίας στα Δωδεκάνησα στην οποία και θα αναφερθούμε εν τάχυν . Την τακτική αυτή επιβεβαιώνει απόσπασμα εγγράφου του τότε Ιταλού διοικητού Δωδεκανήσου Mario Lago προς το Ιταλικό Υπουργείο Εξωτερικών στις 10 Μαρ 1933.

«Πρέπει να σκεφτούμε ότι τα ιδιωτικά σχολεία είναι ελληνόφωνα. Θα γίνουν δίγλωσσα, αλλά δεν θα πάψουν να είναι ελληνικά. Δεν απεθνικοποιείται ένας λαός όπως αυτός σε λίγα χρόνια. Είναι μια φυλή ευφυής, που έχει συνείδηση του χιλιετούς πολιτισμού της....πρώτο μέτρο να κοπεί ο δεσμός ανάμεσα στην εκκλησία και στο σχολείο» γράφει και μας παραθέτει το απόσπασμα μεταφρασμένο από τα ιταλικά ο κ. Ζαχαρίας Τσιρπανλής (Η Ιταλοκρατία στα Δωδεκάνησα 1912 - 1943).

Η Εκκλησία κάθε φορά που καλούνταν από τις περιστάσεις, μαζί με τον σωτηριολογικό της ρόλο στη ζωή του Ορθοδόξου πληρώματός της, αναλάμβανε και τον εθναρχικό. Φωτισμένοι Ιεράρχες πλαισιωμένοι από πατριώτες γεμάτους αυταπάρνηση και αγάπη για τον τόπο και το κοινό καλό αναλάμβαναν ρηξικέλευθες πρωτοβουλίες με σκοπό πάντοτε την στήριξη του λαού, τη διάσωση της ιστορίας, της γλώσσας, του πολιτισμού και της Εθνικής μνήμης.

Κάτι ανάλογο συνέβη και στη Λέρο από το 1865 επί Επισκόπου Λέρνης Ιγνατίου όταν γίνεται η πρώτη προσπάθεια ανάθεσης της διευθύνσεως των εκπαιδευτηρίων «Εις Εφορίαν» με πρώτιστο καθήκον όπως αναφέρεται στον Κώδικα νήσου Λέρου «...την αυστηράν επαγρύπνησιν περί της προόδου και βελτιώσεως των Εκπαιδευτικών Καταστημάτων». Είκοσι τέσσερα χρόνια αργότερα, το Σεπτέμβριο 1889 ιδρύεται επίσημα με καταστατικό υπό του τότε Μητροπολίτου Λέρου & Καλύμνου Χρυσάνθου του Βυζαντίου «Η Εφορία Εκπαιδευτικών Καταστημάτων Λέρου» με σκοπό την φροντίδα για την εύρυθμη λειτουργία των σχολείων της Λέρου και τη διαχείριση των κληροδοτημάτων των Μεγάλων Λερίων Ευεργετών.

Η ανατολή του 20ου αι. βρίσκει τα εκπαιδευτικά πράγματα στη Λέρο σε άνθιση. Λειτουργεί ήδη η Αστική Σχολή, το Νικολαΐδειο Παρθεναγωγείο και Νηπιαγωγείο. Το 1906 με πρωτοβουλία του τότε Προέδρου της Εφορίας Σχολών Μητροπολίτου Λέρου & Καλύμνου Γερμανού Θεοτοκά, θα συνταχθεί και θα εκδοθεί ο Κανονισμός Λειτουργίας των Σχολείων της Λέρου. Περιελάμβανε 27 άρθρα, στα οποία ορίζονται ο τρόπος λειτουργίας των Σχολείων, τα προσόντα, οι ευθύνες και οι αρμοδιότητες των εκπαιδευτικών, τα καθήκοντα των μαθητών και των κηδεμόνων τους.

Το 1912 ο Ιταλός αντιστράτηγος Giovanni Ameglio κατέλαβε τη Ρόδο και ορίστηκε διοικητής των νησιών. Για περισσότερο από 30 χρόνια οι Ιταλοί επίμονα και οργανωμένα σχεδίαζαν όχι μόνο την πολιτιστική αλλοτρίωση, αλλά τον αφελληνισμό και τον εξιταλισμό των νησιών. Από τα τέλη του 1912 και κατά τη διάρκεια του 1913 και αργότερα έχουμε απελάσεις καθηγητών και δασκάλων.

Από την έκθεση του στρατιωτικού διοικητή Δωδεκανήσου Vittorio Elia πληροφορούμαστε ότι το 1916 συστάθηκε το «Γραφείο Επιθεώρησης της Δημόσιας Εκπαίδευσης» και μέχρι το 1919 είχε υιοθετηθεί στα δημοτικά σχολεία της Πόλης της Ρόδου (ελληνικά, εβραϊκά και μουσουλμανικά) η διδασκαλία της ιταλικής γλώσσας. Σε Πρακτικό της Εφορείας Σχολών του Αυγούστου 1916 διαβάζουμε «Διορίζεται ως Διδάσκαλος της Ιταλικής Γλώσσας δι' αμφοτέρωτα τα σχολεία και επί εξ ώρας την εβδομάδα ο διευρμηνεύς Δημήτριος Ρώσσης αντί ετησίου μισθού

φράγκων Ιταλικών εννεακοσίων (900) » . Να σημειωθεί ότι στα ελληνικά σχολεία η διδασκαλία της Ιταλικής επιβλήθηκε δια της βίας, αφού οι μαθητές που δεν έπαιρναν τουλάχιστον έξι στα ιταλικά, θεωρούνταν στάσιμοι, ασχέτως αν είχαν προβιβάσιμους βαθμούς στα άλλα μαθήματα. Σε κάθε νησί διορίστηκε γενικός διευθυντής των σχολείων ιταλός αξιωματικός, για να προβαίνει στους σχετικούς ελέγχους.

Παρά όμως τα όποια εμπόδια παρουσιαζόταν λόγω του νέου κατακτητού η παιδεία στη Λέρο προάγεται και ο αγώνας για τη μόρφωση και τη διατήρηση της Ελληνορθόδοξου ταυτότητας των ελληνοπαίδων είναι συνεχής . Ήδη από το 1912 λειτουργεί το Μαλαχίειο Νηπιαγωγείο , δωρεά του Μ.Ευεργέτου Θεοδ. Μαλαχία εξ'Αιγύπτου , ως Νηπιαγωγείο Αρρένων , ενώ αργότερα τον Αύγουστο 1916 αποφασίζεται η συγχώνευση των δύο Νηπιαγωγείων Αρρένων και Θηλέων σε ένα , με νηπιαγωγό την Αμαλία Ευαγγέλου.

Ο αγώνας των Εφοροσυμβούλων είναι συνεχής ώστε όλα τα παιδιά του νησιού να έχουν πρόσβαση στα σχολεία και να μπορούν να μορφωθούν . Βέβαια λαμβάνοντας υπόψη την έλλειψη μέσων μαζικής μεταφοράς και τις δυσχερείς συνθήκες μεταφοράς των μαθητών , σκεφτείτε να πρέπει μικρά παιδιά να μετακινούνται καθημερινά και το χειμώνα από το Λακκί και τον Ξηρόκαμπο στα σχολεία του Πλατάνου , μπορούμε να κατανοήσουμε γιατί πολλά παιδιά δεν παρακολουθούσαν τα μαθήματα ή έκαναν πολλές απουσίες . Έτσι το Σεπτέμβριο του 1922 η Εφορεία αποφασίζει την ίδρυση των 2 πρώτων τάξεων του Δημοτικού Σχολείου σε κατάλληλο οίκημα στο Λακκί «...δια τους εν των διαφόρων εξοχών προσελευσόμενους μικρούς μαθητάς... » με πρώτο διδάσκαλο τον Εμμ. Γαρυφαλλή.

Οι κόποι όλων των ενδιαφερομένων αποδίδουν καρπούς έτσι τον Αύγουστο 1923 αποφασίζεται η προσθήκη ογδόης τάξεως (Α΄Γυμνασιακής) στο Αρρεναγωγείο και Παρθεναγωγείο του νησιού και μέχρι το 1927 προστέθηκαν και οι άλλες 3 τάξεις του πρώτου Γυμνασίου στο νησί με Γυμνασιάρχη τον εκ Καλύμνου καθηγητή Ιωάννη Καβάσιλα.

Εκτός όμως από τα Ιταλικά τα οποία διδασκόταν υποχρεωτικά στα σχολεία μας λόγω της κατοχής , η Εφορία Σχολών διορίζει το Σεπτέμβριο 1924 τον Νικόλαο Θέμελη «δια την διδασκαλίαν της Γαλλικής και της Αγγλικής γλώσσης εν τω Αρρεναγωγείω » , όπως αναφέρει το σχετικό πρακτικό. Βλέπουμε λοιπόν ότι παρά τα προβλήματα , κυρίως οικονομικά και κατόπιν λόγω της ανθελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής των Ιταλών , τουλάχιστον μέχρι αυτή τη χρονική στιγμή τα εκπαιδευτήρια της μικρής και ακριτικής Λέρου δεν έχουν σε τίποτα να ζηλέψουν αυτά των μεγάλων πόλεων .

Τον Φεβρουάριο 1923 ανέλαβε κυβερνήτης Δωδεκανήσου ο Mario Lago , ο οποίος έφτασε στη Ρόδο αποφασισμένος να διακόψει κάθε δεσμό της Δωδεκανήσου με τη Μητέρα Ελλάδα. Ο νέος κυβερνήτης αντιλαμβανόμενος τον εθνικό ρόλο που διαδραμάτιζαν τα ελληνικά σχολεία, επιχείρησε με τον Σχολικό Κανονισμό που εφάρμοσε το 1926 , την ωμή επέμβαση των Ιταλών στη λειτουργία των ελληνικών εκπαιδευτηρίων.

Ο Σχολικός Κανονισμός προέβλεπε:

- α) την απαγόρευση της ανάμειξης της Εκκλησίας στην εκπαίδευση,
- β) την απαγόρευση των διδασκόντων να αναμειγνύονται με την πολιτική,
- γ) την υποχρεωτική διδασκαλία της ιταλικής γλώσσας,
- δ) την καθιέρωση κρατικών εξετάσεων για τους αποφοίτους των σχολείων,
- ε) την ίδρυση Διδασκαλείου που θα χορηγεί πτυχία στους δασκάλους (τριετούς φοιτήσεως, με ένα χρόνο πρακτική εξάσκηση και εξετάσεις).

Η διδασκαλία της ιταλικής έγινε πρωτεύον και υποχρεωτικό μάθημα στα ελληνικά σχολεία κάθε βαθμού. Με το διορισμό Ιταλού επόπτη στα δημοτικά σχολεία, η γενική εποπτεία αφαιρέθηκε από τη δικαιοδοσία των Μητροπόλεων ή των Δημογεροντιών, ενώ ο ιταλός διοικητής αποκτούσε το δικαίωμα να ελέγχει τα οικονομικά των σχολείων έτσι το 1929 η Εφορεία Σχολών καταργείται από τις ιταλικές αρχές και η μέριμνα της εκπαίδευσης και της μετάδοσης των χαρακτηριστικών του Έλληνα περνάει σε εκείνους οι οποίοι ήθελαν τον αφανισμό του.

Το 1936 ο Μάριο Λάγκο αντικαταστάθηκε και τη θέση του ως κυβερνήτης των νησιών πήρε ο στρατάρχης Τσεζάρε Μαρία Ντε Βέκκι (Cesare Maria De Vecchi), ο οποίος ήταν ένας από τους τετράρχες του φασιστικού κόμματος στην Ιταλία. Η φασιστική αυστηρότητα και η απρόβλεπτη συμπεριφορά του δημιούργησαν κλίμα φόβου και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό που ο Mario Lago φάνηκε στα μάτια του πληθυσμού σαν ευεργέτης. Τον Ιούλιο του 1937 εξέδωσε το διάταγμα 149 το οποίο αποτέλεσε ταφόπλακα για την ελληνική εκπαίδευση. Τα ελληνόπουλα είχαν δύο επιλογές: είτε θα έμεναν εκτός εκπαίδευσης επειδή οι γονείς τους δεν τα έστελναν στα ιταλικά σχολεία, είτε θα φοιτούσαν στα ιταλικά σχολεία διδασκόμενοι όλα τα μαθήματα στην ιταλική γλώσσα. Και στις δύο περιπτώσεις το αποτέλεσμα θα ήταν η γενιά αυτή των παιδιών που βρίσκονταν στη σχολική ηλικία να στερηθεί την ελληνική παιδεία και θα προέκυπτε μια γενιά Δωδεκανησίων που δεν θα ήταν ικανοί να γράψουν και να διαβάσουν την ελληνική γλώσσα.

Η «lingua locale» δηλαδή η ελληνική γλώσσα έγινε μάθημα προαιρετικό, χωρίς βιβλία έως την τρίτη τάξη του δημοτικού σχολείου. Οι Έλληνες δάσκαλοι υποχρεούνταν να μιλούν και να διδάσκουν μόνο ιταλικά, διαφορετικά τους

περίμενε η απόλυση. Η φοίτηση των παιδιών από 6 έως 11 ετών ήταν υποχρεωτική, σε περιβάλλον όπου απαγορευόταν, με βαριά πρόστιμα και άλλες ποινές, η χρήση της ελληνικής. Σταδιακά όλα τα σχολεία μετατράπηκαν σε ιταλικά με Ιταλούς δασκάλους. Ο Έλληνας όμως, όπως και άλλοτε, αντιστάθηκε με κάθε τρόπο στις μεθοδεύσεις αυτές, τα κρυφά σχολεία ξαναλειτούργησαν και οι ιερείς και όσοι γνώριζαν γράμματα ανέλαβαν και πάλι το ιερό τους έργο μέχρι να περάσει το κακό.

Ο αείμνηστος καθηγητής Μιχαήλ Σαμάρκος στο βιβλίο του «Λέρος η Μάλτα του Αιγαίου» γράφει σχετικά για τη συγκεκριμένη περίοδο « Στη Λέρο η παιδεία βρίσκεται σε ζηλευτή ακμή αν αναλογιστούμε τον αριθμό των κατοίκων ... Η φασιστική κυβέρνηση δεν ανέχεται την ακμή αυτή της παιδείας Από τα σχολεία της Λέρου απολύθηκαν σχεδόν όλοι οι παλιοί δάσκαλοι και πήραν τη θέση τους Ιταλοί. Βγαίνοντας όμως οι δάσκαλοι από τα επίσημα ιταλοποιημένα σχολεία άνοιξαν τα «κρυφά σχολεία» που ήταν τα σπίτια τους και τα σπίτια των Λεριών».

Ο Χρήστος Παπαδόπουλος συνταξιούχος εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, ο οποίος μεγάλωσε στη Λέρο, αφηγείται στη HuffPost Greece. « Το 1937, ήμουν έξι ετών έπρεπε να πάω στο σχολείο, όμως οι Έλληνες καθηγητές αντικαταστάθηκαν από Ιταλούς με αποτέλεσμα εγώ να πάω για πρώτη φορά σχολείο σε ιταλικό. Ο πατέρας μου, όπως και οι περισσότεροι γονείς εκείνοι την εποχή αντιδρούσαν αλλά δεν είχαν επιλογές, αφού η φοίτηση ήταν υποχρεωτική και οι ποινές σε όποιον δεν υπάκουε ήταν αυστηρές με χρηματικά πρόστιμα ακόμη και φυλάκιση.

Ο πατέρας μας ήταν ο δάσκαλός μας κάθε βράδυ που ερχόταν κατάκοπος από το μεροκάματο άπλωνε στο τραπέζι ένα κομμάτι στράτσο χαρτί, χαρτί του μπακάλη δηλαδή, αφού το τετράδιο ήταν απλησίαστη πολυτέλεια και με ένα μικροσκοπικό από τα πολλά ξυσίματα μολυβάκι, κάτω από το φως της λάμπας πετρελαίου μας έμαθε, εμένα και τον αδελφό μου, τα πρώτα γράμματα. Μας έμαθε να διαβάζουμε και να γράφουμε το ελληνικό αλφάβητο. Μας έβαζε και αντιγραφή από ένα παλιό σχολικό βιβλίο, κατάλοιπο από προηγούμενα χρόνια, απομεινάρι από τα μαθητικά χρόνια κάποιου θείου μου από τότε που λειτουργούσαν τα ελληνικά σχολεία. Όμως δεν μπορούσαμε να μείνουμε στο συλλαβισμό και επειδή οι γνώσεις του πατέρα μου ήταν λίγες, άλλωστε είχε πάει μόνο μέχρι την τρίτη δημοτικού, ανέλαβε την μόρφωσή μας η θεία μου που είχε τελειώσει ελληνικό δημοτικό σχολείο και εθεωρείτο η πιο μορφωμένη της οικογένειας.

Όσο το κρυφό σχολείο ήταν στο σπίτι τα πράγματα ήταν εύκολα και ακίνδυνα. Όμως για να πάμε στη θεία μου έπρεπε υποχρεωτικά να περάσουμε από το κτήριο της ιταλικής αστυνομίας. Ποιος τολμούσε να έχει μαζί του βιβλία και

τετράδια...Τότε λοιπόν μαθητική μας τσάντα έγινε το καλάθι. Στον πάτο η μητέρα μας τοποθετούσε τυλιγμένα σε παλιόχαρτα τα ελληνικά βιβλία και τα γραπτά μας και το απογέμιζε με φρούτα και άλλα είδη της εποχής. Στο γυρισμό η θεία έβαζε από επάνω άλλα είδη».

Το ταξίδι πίσω στο χρόνο συνεχίζεται και ο Χρήστος Παπαδόπουλος θυμάται τότε που η θεία του τού έδινε παλιά τεύχη του περιοδικού «Ναυτική Ελλάς», που είχε τότε συνεργάτες σπουδαίους συγγραφείς και «θαλασσογράφους» όπως τον Λυκούδη, τον Καρκαβίτσα, τον Ποταμιάνο, και διαβάζοντάς τα εξασκούσαν την ελληνική γλώσσα.

Επίσης κατά μαρτυρία του κ. Νικ.Νταλόγλου την περίοδο εκείνη «Κρυφό σχολείο» λειτουργούσε και στο σπίτι του παπα- Μάρκου Παπαγεωργίου στο Καλικάρι όπου πήγαινε εκείνος , η Αννα Μοσχονά , ο Παντελής Παπαφώτης κ.α. γύρω στα 7-8 παιδιά.

Στη συνέχεια ήρθαν τα κατηχητικά . Τα Κατηχητικά γίνονται τώρα τα σχολεία της Δωδεκανήσου. Ο παπάς και ο θεολόγος-ιεροκήρυκας καλούνται να αντικαταστήσουν τον δάσκαλο και μέσω της διδασκαλίας των θρησκευτικών να διατηρήσουν ζωντανό το θρησκευτικό συναίσθημα και να διασώσουν την ελληνική γλώσσα. Ο De Vecchi είχε δώσει τη συγκατάθεσή του να διδάσκονται τα παιδιά των Ελλήνων το θρησκευτικό μάθημα . Η άδεια είχε δοθεί με τον όρο ότι το μάθημα θα γινόταν μόνο μέσα στην εκκλησία και θα χρησιμοποιούνταν ως δάσκαλοι μόνο κληρικοί. Τα θρησκευτικά βιβλία χρησιμοποιούνταν και ως αναγνωστικά . Εκτός από θρησκευτικά και ελληνικά δίδασκαν επίσης Ιστορία και Αριθμητική.

Η επιτυχία των Κατηχητικών σχολείων ήταν πολύ μεγάλη την περίοδο 1937-1943. Η Ελληνική γλώσσα, έστω και μ' αυτό τον τρόπο, δεν σταμάτησε να διδάσκεται και τα Κατηχητικά σχολεία διατήρησαν ζωντανή την Ελληνική Εθνική ταυτότητα των Δωδεκανησίων και μάλιστα μέσα σε εντελώς αντίξοες συνθήκες. Χαρακτηριστικό της επιτυχίας των κατηχητικών σχολείων είναι το γεγονός ότι με την λήξη του σχολικού έτους 1941-1942 οι περιφερειακοί Ιταλοί διευθυντές των σχολείων της Δωδεκανήσου συγκεντρώθηκαν και συνεδρίασαν στο Γεννάδι της Ρόδου , όπου εισηγήθηκαν στη Διοίκηση να απελάσει τους θεολόγους, γιατί κατέστρεφαν το έργο των κρατικών σχολείων.

Συνεχίζοντας την αφήγησή του ο Χρήστος Παπαδόπουλος μας λέει « Στο κατηχητικό τα μαθήματα δεν ήταν καθημερινά, αλλά δύο με τρεις φορές την εβδομάδα. Εκεί διδάσκονταν γλώσσα, ιστορία και άλλα μαθήματα. Ωστόσο επισημαίνει αυτό που τον εξοικείωσε, όπως και πολλούς άλλους, στα αρχαία

κείμενα ήταν η φοίτησή τους στο ψαλτήρι, δίπλα στον ψάλτη.

«Θυμάμαι συνεχίζει ο Χρ. Παπαδόπουλος ήταν ένας ψάλτης, ο Εμμανουήλ Καζαβούλης, που αργότερα έγινε ιερέας στη Ψέριμο. Κάθε Κυριακή πηγαίναμε στο σπίτι του και μας προετοιμάζε για τα τροπάρια της επόμενης Κυριακής και μαθαίναμε αρχαίες λέξεις που μπορεί να μην τις καταλαβαίναμε τότε αλλά τις λέγαμε και τις αποδίδαμε σωστά».

Συνεχίζοντας την αφήγησή του ο Χρ. Παπαδόπουλος θυμάται το μένος των Ιταλών δασκάλων απέναντι στην Ελληνική γλώσσα . «... οι Ιταλοί δάσκαλοι είχαν οδηγίες να μας εξιταλίσουν, να μας γυρίσουν στον καθολικισμό. Απαγορευόταν να μιλάμε ελληνικά όχι μόνο στην τάξη αλλά και στο διάλειμμα. Εμείς σαν παιδιά παίζαμε στο προαύλιο και όπως ήταν φυσικό μιλούσαμε τη γλώσσα μας. Όμως όταν μας άκουγε ο δάσκαλος μάς φώναζε και μας επέβαλε τιμωρία.

Θυμάμαι ότι στην τετάρτη δημοτικού είχαμε έναν φανατικό δάσκαλο, ακόμη θυμάμαι το όνομά του, Βίτο Μαστρονάρτι, αξέχαστος! Κρατούσε συνέχεια μια βέργα από λυγαριά και μας χτυπούσε στα πόδια, τότε εμείς, όλα τα παιδάκια, φορούσαμε κοντά παντελόνια και επιστρέφαμε στο σπίτι με τις μελανιές στα πόδια από τα χτυπήματα. Γιατί; Όχι επειδή υστερούσαμε στα μαθήματα ή επειδή κάναμε κάποια αταξία, αλλά λόγω του ότι μιλούσαμε ελληνικά. Αυτός ήταν σαδιστής, μιλάμε για το 1940, φανατισμένος από τις ήττες των Ιταλών στην Αλβανία ξεσπούσε σ'εμάς.».

Και συνεχίζει την αφήγησή του « Στην τελευταία τάξη είχα δασκάλα μια καλόγρια, Ιταλίδα, αυτή ήταν άλλη περίπτωση. Εξαιρετική εκπαιδευτικός και καλός άνθρωπος. Μας πρόσεχε και εμένα ειδικά γιατί ήμουν από τους καλούς μαθητές. Μέσα στην τάξη ήμασταν 5 ελληνόπουλα και 20 Ιταλοί, παιδιά αξιωματικών ή πολιτικών μηχανικών, αρχιτεκτόνων, έτσι ώστε να είναι πιο εύκολη η αφομοίωση μας ».

Ο Ζαχαρίας Τσιρπανλής (Η Ιταλοκρατία στα Δωδεκάνησα 1912 - 1943) γράφει σχετικά με την ανθελληνική αυτή πολιτική των Ιταλών «Ήταν μια μορφή γενοκτονίας, επρόκειτο για εκρίζωση του ελληνικού φρονήματος και βίαιη ένταξη στον ιταλικό πολιτισμό ...».

Το Νοέμβριο 1943 οι Γερμανοί καταλαμβάνουν τη Λέρο. Στις αρχές Δεκέμβρη μια επιτροπή αποτελούμενη από τους Μ. Σαμάρκο, Γεωρ.Μπουλαφέντη και Γ. Βαλσαμή υπέβαλαν στη Γερμανική Διοίκηση αίτημα επαναλειτουργίας των Ελληνικών Σχολείων , η απόφαση στα τέλη Δεκέμβρη ήταν θετική. Αι «Ελληνικά Σχολαί Λέρου » άρχισαν να λειτουργούν την 1 Ιανουαρίου 1944 , τα προβλήματα πάρα πολλά ,

τα σχολικά κτίρια με πολλές ζημιές , έσοδα από τα κληροδοτήματα δεν ελάμβανε η Εφορεία λόγω της διακοπής της επικοινωνίας με την Αίγυπτο , οι ελλείψεις σε διδακτικό και εποπτικό υλικό αισθητές . Με τις άοκνες προσπάθειες του Μητροπολίτου Αποστόλου και των Προκρίτων λειτουργεί Δημοτικό Σχολείο στην Αγία Μαρίνα , Παράρτημα του Δημοτικού Σχολείου με τις 2 πρώτες τάξεις για τα παιδιά των νοτίων περιοχών στο Λακκί ώστε να αποφευχθεί μία ενδεχόμενη φοίτηση των μικρών παιδιών στο εν λειτουργία Ιταλικό σχολείο του Λακκίου και Διτάξιο Γυμνάσιο. Αξια αναφοράς είναι η μεγαλοψυχία και ο πατριωτισμός των Ελλήνων εκπαιδευτικών οι οποίοι όπως αναφέρεται στο Πρακτικό της Εφορείας της 6ης Σεπ 1944 δέχονται να διδάξουν είτε δωρεάν είτε επί πιστώσει αρκεί να λειτουργήσουν τα Σχολεία.

Το Μάιο του 1945 τα Γερμανικά Στρατεύματα αποχωρούν από τη Λέρο και η Βρετανική Διοίκηση δίνει ιδιαίτερο βάρος στην εκπαίδευση . Η Εφορεία Σχολών συνεχίζει τι σημαντικότερο έργο της προσπαθώντας σιγά σιγά να θεραπεύσει τις πληγές του πολέμου . Στα ήδη υπάρχοντα σχολεία προστίθεται τον Οκτώβριο του 1946 το Διτάξιο καταρχήν Δημοτικό Σχολείο Ξηροκάμπου όπου φοιτούν 85 παιδιά της περιοχής και το Νοέμβριο του 1946 ιδρύεται με απόφαση της Ελληνικής Στρατιωτικής Διοίκησης Δωδεκανήσου Νυκτερινό Σχολείο με δύο τμήματα για τη φοίτηση εκείνων των μεγαλύτερων παιδιών και των ενηλίκων οι οποίοι είτε λόγω του πολέμου , είτε λόγω της άρνησης τους να φοιτήσουν στα Ιταλικά σχολεία , δεν είχαν την ευκαιρία να μορφωθούν.

Πρωτοπόρα απόφαση , ακόμη και για τα σημερινά δεδομένα , είναι η απόφαση της Εφορείας το 1946 για το διορισμό του ιατρού Κοκκώνη Εμμανουήλ ως σχολικού Ιατρού για τη συνεχή παρακολούθηση και επίβλεψη των μαθητών.

Σταδιακά τα σχολεία αποκτούν πλήρες πρόγραμμα , οι επετειακές εορτές και εκδηλώσεις οργανώνονται κανονικά , οι ελλείψεις καλύπτονται και η παιδεία στη Λέρο δείχνει να ανακάμπτει . Τον Απρίλιο 1947 τα της εκπαιδεύσεως της Δωδεκανήσου αναλαμβάνει η Ελληνική Στρατιωτική Διοίκηση και από την Ενσωμάτωση με τη Μητέρα Ελλάδα το 1948 και κατόπιν , το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Αξίζει να αναφερθεί ότι με την Ενσωμάτωση η Λέρος ήταν από τα πρωτοπόρα νησιά σε θέματα εκπαιδεύσεως . Κατά το σχολικό έτος 1948 - 49 στα Δωδεκάνησα λειτουργούσαν μόνο 9 νηπιαγωγεία και μόνο σε τρία νησιά Κώ Κάλυμνο και Λέρο και μόνο 8 Γυμνάσια μεταξύ αυτών και το Γυμνάσιο του νησιού μας.

Για τη συντήρηση των σχολικών κτιρίων , την αμοιβή των εκπαιδευτικών και την προμήθεια του διδακτικού και εποπτικού υλικού οι Εφοροσύμβουλοι και ο λαός έδιδαν τα πάντα . Μη φανταστούμε όμως ότι λόγω της οικονομικής δυσπραγίας

λαμβάνονταν αποφάσεις εις βάρος της ποιότητας . Σε Πρακτικό του 1924 διαβάζουμε «... Επειδή η ανάγκη της βελτιώσεως των Ημετέρων σχολών και η επιτέλεσις του υψηλού αυτών προορισμού ουδένα συγχωρεί δικαιολογητικόν λόγον ασκόπου και επιβλαβούς οικονομίας, δια τους ανωτέρους λόγους κλπ....» . Στη συλλογή του τοπικού αρχείου φυλάσσεται επιστολή της Εφορείας του 1903 προς βιβλιοπωλείο της Σμύρνης όπου παραγγέλλονται βιβλία και Γεωγραφικοί χάρτες , ενώ σε Πρακτικό της Εφορείας του 1911 αποφασίζεται η αποστολή διδασκάλου στη Σμύρνη ώστε να διεξάγει επι τόπου έρευνα στα βιβλιοπωλεία και τους εκδοτικούς οίκους για τη συγκέντρωση των απαιτούμενων βιβλίων .

Για την αντιμετώπιση όλων αυτών των δυσανάλογα μεγάλων αναγκών πολλές φορές αποφασίσθηκε η εκποίηση τιμαλφών και αφιερωμάτων από τα προσκυνήματα του νησιού , διατέθηκαν τα έσοδα πανηγύρεων και παρεκκλησίων , τα έσοδα από την ενοικίαση του «Πατριαρχείου» και ο Μητροπολίτης Γερμανός διέθετε την Αρχιερατική αποζημίωση που λάμβανε... όλα αυτά μαζί με τα κληροδοτήματα των Μ. Ευεργετών και τις κατά καιρούς δωρεές των Λερίων , στη διάθεση της παιδείας.

Σε αυτό το μισό αιώνα στον οποίο αναφερθήκαμε , η συνεργασία της Εκκλησίας , των τοπικών Αρχόντων και του λαού με τη σημαντικότερη βοήθεια των Μεγάλων Ευεργετών του νησιού είχε σαν αποτέλεσμα την πρόοδο και τη συνέχεια στα εκπαιδευτικά πράγματα σύμφωνα με τις αρχές της Ελληνορθοδόξου παραδόσεως μας , παρά τις δύσκολες και αντίξοες συνθήκες τις οποίες ακροθιγώς αναλύσαμε.

Πολύ συχνά στην προσωπική αλλά και στην κοινωνική μας ζωή αναζητούμε παραδείγματα τα οποία θέτουμε ως φάρους οι οποίοι κάθε φορά μας επισημαίνουν τους κινδύνους ώστε να έχουμε πλόες ασινείς. Ο ευσεβής κυβερνήτης Καποδίστριας είχε διακηρύξει «Τα σχολεία δεν είναι απλώς τόποι προσκτήσεως γνώσεων, αλλά κυρίως φροντιστήρια ηθικής, χριστιανικής και εθνικής αγωγής» . Οι προγονοί μας υπήρξαν θιασώτες αυτής της αρχής και μας κληροδότησαν σημαντική κληρονομιά την οποία καλούμαστε να διατηρήσουμε , ει δυνατόν να την αυξήσουμε και να την παραδώσουμε με τη σειρά μας στις επόμενες γενεές.

Θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι η Ελληνοχριστιανική Παιδεία βρίσκεται και σήμερα ακόμη μέσα στις αξίες που καλλιεργεί και στους σκοπούς που επιδιώκει το ελληνικό σχολείο, όπως τουλάχιστον είναι διατυπωμένοι στα νομικά κείμενα (Σύνταγμα, εκπαιδευτικούς νόμους, αναλυτικά προγράμματα). Το ερώτημα είναι σε ποιο βαθμό οι αξίες και οι σκοποί αυτοί συνειδητοποιούνται και επιδιώκονται από όλους τους συντελεστές της παιδείας (διοικούντες, διδάσκοντες και διδασκόμενους); Και ακόμη σε ποιο επίπεδο πραγματώνονται μέσα από τη διδασκαλία και τη μάθηση και μέσα από την καθημερινή λειτουργία και ζωή του

σχολείου;

Τα τελευταία χρόνια οι έχοντες την πολιτειακή εξουσία να αποφασίζουν για τα της παιδείας στη χώρα μας λαμβάνουν συνεχώς αποφάσεις που αντί να προάγουν την ελληνορθόδοξη παράδοσή μας και να καλλιεργούν τη θρησκευτική και εθνική συνείδηση, όπως ορίζει το Σύνταγμά μας, αντιθέτως στερούν από τους μαθητές όλα εκείνα που μπορούν να τους βοηθήσουν στην κατανόηση του μεγαλείου της Ορθοδόξου Εκκλησίας μας, του Ελληνοχριστιανικού πολιτισμού μας και των Παραδόσεων του Γένους μας.

Ο Πλάτωνας – Μενέξενος « πᾶσά τε ἐπιστήμη χωριζομένη δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται » . Νομίζω λοιπόν ότι όλοι μας δεν ζητούμε τίποτε περισσότερο από το αυτονόητο! Τα παιδιά μας να διδάσκονται στο σχολείο τους ελληνική παιδεία και χριστιανική αγωγή.